№ 215 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 2 — 1903 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 2 № 215

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թղթակցութիւնները ընդունվում են միմիայն ստորագրութեամբ։
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». Ադրէս Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Բաժանորդութիւն ընդունվում է ամեն ժամանակ.
Յայտարարութիւնների համար վճարւում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայոց ներկայացումները.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի յօդուածի առիթով. Մեր ցանկերը. Գիւղի պահերը. Նեղքի լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հեռագր. Անգլիայում. Ինչ է կատարվում Մակեդոնիայում. Նամակ Պարսկաստանից. Աւստրիայից լուրեր.—ՀԵՌԱԳՐԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Բեռը։

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այսօրվանից սկսվում են Թիֆլիսի Հայոց դրամատիկական ընկերութեան ներկայացումները արտիստական ընկերութեան թատրոնում։ Ներկայացումները ակզբի պէտք է ունենան շաբաթը երկու անգամ։ Ներկայացումներին պէտք է մասնակցեն մեծ մասամբ անցեալ տարվայ դերասանները և մի քանի նորերը։

Թատրոնական գործը մեզանում վայելում է համակրութիւն հասարակութեան կողմից, բայց նա այնքան դեռ չէ ամրացել, որ առանց որոշ աջակցութեան և առանձին հոգատարութեան առաջ գնայ կանոնաւոր ընթացքով։ Հայոց բեմը պահանջում է մի շարք գործողների, որոնք թէ կազմակերպէին ներկայացումները, թէ հարստացնէին ռեպերտուարը, թէ ստեղծէին ամեն տեսակ յարմարութիւններ յաձախորդների համար։

Մենք միշտ առանձին ուշադրութիւն ենք դարձրել պիեսների ընտրութեան վրա և ցանկութիւն ենք յայտնել, որ դրամատիկական ընկերութիւնը ամեն ջանք գործ դնէ տալու հասարակութեան աչքով, հետաքրքրական, կարելին չափ նոր, թարմ պիեսներ այնպիսի բովանդակութեամբ, որոնք լինէին ուսանելի հասարակութեան համար։ Պիեսների հետաքրքրութեամբ կարելի է հաւատացնել այն հանգամանքը, որ մենք անկարող ենք իւրաքանչիւր տարի նորանոր դերասանական տաղանդներ առաջ մղել և դերասանական խաղի շահագրգռող նախափորձեր հանդէս բերել։

Մի ուրիշ հանգամանք, որ շատ կարեւոր է, դա դերասանական խմբի անդամների բարեխիղճ վերաբերմունքը պէտք է լինի դէպի իրանց դերերը և ամբողջութեան կամ անսամբլի պահպանումը։ Մեր մէջ անսամբլը շատ անգամ կաղել է և դերասանները աւելի գնահատել են այն, որ նրանցից մէկը կամ միւսը աչքի ընկնեն իրանց խաղով, թէկուզ միւսները լինեն և անյաջող։ Մեր բեմի պակասութիւններից մէկն էլ այն է եղել, որ դերասանների մի մասը թեթեւ է վերաբերվում դերեր սերտելուն և որ բնորոշն է՝ դերասանական առաջնակարգ ուժերը լաւ են սովորում իրանց դերերը, իսկ նրանք, որոնք պէտք է իրանց թոյլ ընդունակութիւնները սրբագրեն դերը լաւ սերտելով, զանցառու են այդ բանում։

Յայտնելով մեր ցանկութիւնները թատրոնական գործի ղեկավարների և դերասանների վերաբերութեամբ, մենք ունենք ասելիք և հասարակութեան, այդ այն է, որ նա խրախուսէ առաջիններին իր ջերմ վերաբերութեամբ դէպի առաջինների աշխատանքները և ջանքերը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՅՕԴՈՒԱԾԻ ԱՌԻԹՈՎ

Գ. Դ. Տէր-Դանիէլեան «Մշակի» № 207-ում ողջունում է այն «նոր դասակարգի» երեւան գալը, որը իր բազկի ուժը, իր ուղեղը լարում է օտարի համար, «օրավճառ» ամեն մի գաղափար, ամեն մի շահ, լինի դա ազգային, զուտ դասակարգային, համամարդկային,—իր ջերմ համակիրը և պաշտպանը ունի այդ դասակարգի մէջ։ Եւ մի գաղափար, որը տարիներով հող չէ կարողանում գտնել գիւղում, որի վերաբերմամբ անուշադիր է ծանրաշարժ գեղջուկը, շուտ ծաւալվում է նոր դասակարգի մէջ։ Տարիներով մենք ականատես ենք, թէ որքան է խօսվում գիւղը գիրք ներմուծելու մասին, բայց գիւղում գիրք չը կայ։ Եղած գիրքն էլ անպատճառ նուէր է որ և է բարեգործից։ Գիւղացին կօպէկ չէ տալիս գրքի, նոյն իսկ չէ սիրում կարդալ, այն ինչ բանւոր-արհեստաւոր դասակարգը հայ գրքի միակ սպառողն է»։

Վարանած ենք մնացել. սա մի կոչ չէ արդեօք, որ բոլոր գիւղացիք թողնեն իրանց «մի կտոր ողորմելի հողը» և պանդխտութեան մէջ որոնեն բարձրագոյն գաղափարներ «նոր դասակարգի» շարքերը խառնվելու։

Մի կողմից կանչում են. «մի կտրվէք հողից», միւս կողմից շնորհաւորում են հողից կտրվողներին։ Որին հաւատանք։

Վեց տարի մօտիկից ծանօթ ենք մի գործարանի բանւոր-արհեստաւոր դասակարգին. այդ գործարանը վեց տարվայ ընթացքում ունեցել է մօտ 1500 բանւոր. Նրանք, առանց բացառութեան, ամենքը գիւղացիներ են եղել, այդքանի մէջ միայն 23 հոգի կային, որ շատից-քչից գրել կարդալ գիտէին, և սրանք էլ ոչ թէ այստեղ էին սովորել, ուր իւրաքանչիւր 10 բանւորին մի ինտելիգենտ կարող է ընկնել, այլ գիւղում։ Նրանք ինքնաբերաբար գիրք չէին գնում, այլ երբ իրանց իշխանաւորը խորհուրդ էր տալիս, այն ժամանակ միայն, գուցէ խաթր-ուչուն, գնում էին այս կամ այն գիրքը. բայց չենք ուրանում, որ նրանք այնքան էլ գիրք գնելու ախորժակ չունենալով, մի առանձին հաճութեամբ էին լսում ուրիշի կարդացածը։

Ի հարկէ, այդ 1500 հոգին պ. Տէր-Դանիէլեանի կոչած «նոր-դասակարգի» մի մասնիկն են կազմում, սակայն դրանցով կարող ենք մի թեթեւ կարծիք կազմել ամբողջութեան մասին։ 1500 հոգուց միայն մի քանի հոգի էին, որ այն գործարանում 2 տարի իրար վրա մնացին. միւսները 8 ամսից աւել չը մնացին, վերադարձան գիւղը, բայց աւա՜ղ, չը տանելով իրանց հետ ոչ դասակարգային, ոչ ազգային, ոչ համամարդկային գաղափարներ և ոչ էլ գըրքեր։ Դրանց փոխարէն՝ առատութեամբ փոխադրեցին վեներական ախտեր, աւելի շատ խմելու սովորութիւն, վարք ու բարքի ապականութիւն.—այդ բարոյականն է. իսկ ֆիզիքականի մասին կասենք, որ երկու հոգի կոյր աչքով վերադարձան, երեքը՝ պատռած ստամոքով, մէկը՝ խեղանդամված. կտրված մատների, կտրած թեւերի ու ոտների հաշիւը մոռացել ենք. երկու հոգի էլ սպանվեցին մեքենայից։ Այս դեռ մի փոքրիկ գործարանի թերի վիճակագրութիւնն է. հապա մի աչքի առնենք խոշոր հանքերը... սարսափների հատորներ կը կազմվէին։

Շնորհաւորենք։

Այլասերվում է մեր գիւղական ազգաբնակչութիւնը շնորհիւ իր պանդուխտների. ուրախանանք։ Իզուր են հաւատացնում, որ մեր բանւորներն արդէն բազկի ուժ ծախող տարր են դարձել. այդպիսի բան չը կայ։ Քիչ է գիւղացու հողը, խօսք չունենք. բայց ոչ ամենինը, որ նոյնպէս ուժ են վաճառում. այդ մէկ. մէկ էլ՝ քիչ է հողը, բայց քչից շատ և բազմատեսակ արդիւնքներ կարելի է ստանալ։

Մենք նոյն իսկ շատ և շատ կասկածում ենք, թէ մեր գիւղացիք պանդխտութեամբ բարելաւում են իրանց տնտեսականը՝ ի օրինակ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԵՌԸ

Այն վտիտ ու տանջված ձին իմ ամենօրեայ ճանապարհի վրա...

Կաշուէ հաստ կապերի մէջ պրկված նրա իրանը՝ ցցված կողերի վրա տարված մաշկով, իր երկար ու առաջ ձգված պարանոցը, խեղճուկ ու մռայլ գլուխը ցածր, անյոյս, անճարակ ցաւի մի մարմնացում էին, երբ նա դանդաղութեամբ, գալարվելով ձիգ էր գործ դնում քաշել իր յետեւից կախ ընկած լիքը սայլը։

Օ՜, այն վտիտ, տանջված ձին իմ ամենօրեայ ճանապարհին։

Փողոցը՝ ցից-ցից քարերով շարված, ինչպէս դժոխքի յատակ, ձգվում, բարձրանում էր դէպի վեր և անշուշտ ողորմելի կենդանուն թւում էր անվերջ։ Ձին գուցէ հասկացել էր, թէ ինչու է քաշում աղիւսներով լի սայլը դէպի վեր, բայց երբէք չէր կարող ըմբռնել, թէ ինչու համար են իր ոտները փշրող, արիւնոտող այդ ցցված քարերը, որոնք իր պայտերի տակ կայծ էին արձակում և փողոցը լցնում խլացուցիչ աղմուկով։

Խեղճ կենդանի. ինչպէս հասկանար, որ արեւելեան երկնքի տակ քաղաքակրթութիւնն էլ այլանդակ է ու խորտուբորտ՝ ինչպէս իր անիծված ճանապարհը։ Եւ քաշում էր, քաշում իր ծանր բեռը, իր արիւնոտ ոտները, իր մաշված կողերը դէպի վեր...

Պէտք էր քաշել...

Ուղիղ գծով դէպի վեր ձգվել անհնարին չափ ծանր էր, փողոցը խիստ զառիվայր էր, և անասունի ողորմելի ուղեղը նրան թելադրում էր մի մանուածոյ, օձապտոյտ ճանապարհ, միշտ քարոտ ու տաժանելի։ Եւ քաշում էր կենդանին փողոցի լայնութեամբ աջ ու ձախ, աջ ու ձախ։ Այսպէս քանի անգամ մինչև բարձրութեան վախճանը։ Ոսկրոտ մէջքը աղեղնաձև բարձրացած՝ պոչը, գզգզված, կեղտոտ պոչը իր ցաւոտ ճիգով ցցված, կողերը ուռած ընդհատ շնչառութեամբ, ռունգները լայն բացված, փրփրոտ բերանից լեզուն քաշ ընկած այդ վտիտ կենդանին հեւհեւ հասնում էր փողոցի մայթին, բոլոր ուժով փնչացնում էր անհերի երեսին, առեւ գայթայթ ու անէծք թքելով անցորդներին իր կրած տանջանքի համար, ապա յետ դառնում դէպի հակառակ մայթը։ Եւ այսպէս անվերջ...

Եւ քաշում էր, քաշում իր ծանր բեռը այն տանջված, վտիտ կենդանին։

«Հո՛ւ, հօ, չրխկ...»

Տէրը կանչում էր յետեւից և մտրակը շրխկացնում ամեն անգամ, երբ կենդանին մի մայթին հասնելով՝ կանգ էր առնում մի վայրկեան իր դողդողացող ոտների վրա և լայն, երկարաձիգ հեքով շունչ էր առնում։

«Հո՛ւ, հօ հօ...»

Եւ ձին կրկին աղեղում էր իր մէջքը, ձըգում պարանոցը, ցաւագնօրէն փնչացնում և առաջ շարժվում դէպի վեր, դէպի վեր։

Եւ նրա յետեւից քայլող մարդը, այն խստասիրտ ու անողորմ տէրը իմ ամենօրեայ ճանապարհին։ Կարճահասակ, լայն ու կլորված թիկունքին մի մաշէ աբայ, գլխին քրտինքով ծծված թաղիքէ գդակ, թաւ ու դեղին յօնքերի տակ մռածող ու տանջված աչքեր, թաւ ու դեղին միրուք կեղտի մէջ կորած, արեւից մըրշուած, անհամբոյր մի դէմք։ Առանց շուրջը նայելու, առանց անցուդարձը տեսնելու, նա քայլում էր նոյն դանդաղութեամբ քարերի միջից, մռմռալով ինչ որ անէծք ամեն անգամ, երբ մի քար զարկվում էր նրա տրեխների ծակոտիներից դուրս ցցված մատներին։

«Հո՛ւ, հօ, հօ»։

Եւ մտրակը շխկում էր, և ձին ճկւում, ձգվում առաջ, աջ ու ձախ պատերին փրփուր ու արիւն թքելով։ Վերեւը վերջ չունէր, գալարուն, մանուածոյ պտոյտները անթիւ, թւում էր, թէ կենդանին ու իր տէրը դատապարտված են երերվելու մի և նոյն տեղում, մի և նոյն փողոցում, այս անիծված քարերի մէջ։

Եւ այս պատկերը՝ այս տանջված ձին իր սայլով, այս խստասիրտ տէրը յետեւից ամեն օր իմ ճանապարհին. փախչել անհնարին էր. պատկերն ինձ հետեւում էր ամեն տեղ, տանը՝ անկողնում փակված, գիշերը՝ խաւարի մէջ։

Այն տէրը, այն անգութ, անողորմ մարդը։

Մինչև երբ համբերեմ

—Լսիր, բարեկամ, մարդկանցից չես ամաչում, այդ ես տեսնում եմ, բայց վերև նայիր, երկնքին, անողորմ մարդ, այս աստիճան ծանր բեռ՝ այս խեղճուկ կենդանուն։

Տէրը կանգ առաւ, ձին էլ լայն շունչ առաւ։

Իր խիստ աչքերը իմ դէմքին յառած, շըրթունքները պինդ իրար վրա սղմած, չարացած կասկածի կատաղութեամբ այդ մարդն ասես պատրաստվում էր ինձ վրա նետվելու։ Լուռ էր նա և ձին հեւում էր փնչացնելով։

—Ի՞նչ ես ուզում։

—Ես ասում եմ, մարդկանցից չես ամաչում, գոնէ երկնքից...

Մի բարձրաձայն ու չար քրքիջ ընդհատեց իմ խօսքը։

—Մարդկանցից ամաչեմ... քօղը յետ քաշիր, պարոն, քօղը, բաց երեսները, տեսնեմ, գուցէ ամաչեմ։

«Խենթ էր», մտածեցի ես։

—Եւ քո երկինքը՝ պարոն... ó, նա կոյր է. նայիր, նայիր, որոնք ծակվում են, ցաւում են... նա ցոյց տուեց ծնկները, ձեռները։

—Ես հասկանում եմ, դու չարչարվում ես, այդ ցաւալի է, բայց ձին, այդ խեղճ կենդանին...

—Ինձանից աւելի արժէ... ձին. ես գիտեմ, տեսել եմ արծաթէ շղթայով շներ հարուստ խանումների գրկերին, որոնք ինձանից աւելի արժեն, բայց «իմ ձին»... Նա չարչարվում է իր տիրոջ պէս, տառապանքի իմ եղբայրն է նա։

—Եւ դու ամաչում ես քո եղբօրը։

—Նա քաշում է իր բեռը, ես իմը, ամենքն իրանց բեռն ունեն, ծանր, անողորմ։ Բեռ կայ, որ երեւում է, բեռ կայ, որ չէ երեւում... ամենքն ունեն, ամենքը... և շալակած՝ քաշում են դէպի վեր, տնքալով ինձ պէս, իմ ձիու պէս... Նայեցէք, ձեռքի լայն շարժումով նա ցոյց տուեց անց ու դարձ անողներին, որոնք բոլորն էլ կռացած են իրանց բեռի տակ, նըրանց ուղիղ մէջքերին մի հաւատաք։ Ով ուսերի վրա գլուխ ունի, մէջքին էլ բեռ ունի...

Ես լուռ էի։

—«Հո՛ւ, հօ, չրխկ» հնչվեց նորից, չար ու անողորմ մտրակը խաղաց օդի մէջ, ձին աղեղեց իր մէջքը, ուռցրեց կողերը, փնչացրեց կրկին և առաջ շարժվեց դէպի վեր, դէպի վեր։

Մայթի վրա քարացած իմ տեղում, ես նայում էի այդ տեսարանին, նայում էի տանջված կենդանու ծռմռվող մէջքին, դողդողացող, խղճուկ ոտներին, այդ տարօրինակ մարդու լայն թիկունքին ու այրված պարանոցին, նայում էի և մտքերիս մխոցի մէջ գլուխս պըտտվում էր։ Խօսակցութիւնը մոռացայ, անցեալն ու ներկան, վայրկեաններով միայն բաժանված իրարից, ընդունեցին բոլորովին այլ կերպարանք։

Եւ մարդը յետ դարձաւ մէկէն, վերջին անգամ ուղղեց վրաս իր թունոտ, չար հայեացքը, շրթունքները շարժվեցին հեգնութեամբ.

—Իսկ դու, պարոն, միթէ դու բեռ չունես...

Ես ցնցվեցի. երա՞զ էր միթէ... իմ մէջքին բեռ... ո՞վ է ասում. փողոցի քարերի վրա առաջացող այս ողորմելին... Եւ ինձ թւաց, որ ես էլ, և ամենքը, որոնք քայլում էին այս անիծված փողոցով, կռացած էին բեռի տակ, հսկայական ու անհաւասար բեռ, որ ճնշում էր, ճըզմում այդ բոլոր մէջքերը ոսկորները ճարճատելու չափ։

Ա. Ահարոնեան

վատնած քարոյական և ֆիզիքական ույժի։ Գիւղերը պատողն այն եզրակացութեանն է գալիս, որ նրանք, որոնք գիւղերից դուրս չեն եկել, բայց գործադրել են ապրուստ հայթայթելու բոլոր միջոցները, աւելի բարելաւ դրութեան մէջ են գտնվում, քան թէ նրանք, որ տարիներով բանւոր անունն են կրում։ Բացառութիւնները չենք ընդունում։

Յետոյ ասել է՝ թէ գիւղացին գիրք չէ սիրում։ Ճիշդ է, գիւղացին գնել չէ սիրում— և ինչու գնէ, երբ կարդալ չը գիտէ,—բայց նա սիրում է կարդացածը, պատմածը լսել. ով չաեցրեց նրանց այդ միակ հաճոյութիւնը։

Մենք իրաւունք չունենք արհամարհանքով ասելու. «մենք, հայերս, որ ունենք ազէտ գիւղացիներ... անչափ ուրախ պիտի լինենք մեր աշխատաւոր—արհեստաւոր դասակարգով»։

Այո, մենք իրաւունք չունենք. ազէտ են գիւղացիները, որովհետև նրանց ոչինչ չենք տուել. չը ցանածից ինչ հնձենք։ Գիւղացին ծախսում է հանում իր քարոյականն ու ֆիզիքականը, որովհետև ոչ ոք նրան չէ հասկացնում, որ նա իր հողից բազմատեսակ արդիւնքներ կարող է ստանալ։ Գիւղական ժողովրդի ազէտութիւնը մենք չը ծաղրենք. վերև ասացինք, որ այստեղ 10 բանւորին մի ինտելիգենտ կարելի է տալ. տուէք գիւղերում 200-ին մէկը, այն ժամանակ այնտեղ աւելի շօշափելի արդիւնք կարելի էր ստանալ, քան թէ «մեր աշխատաւոր—արհեստաւոր դասակարգից»։

«Մշակի» նոյն № 207-ում առաջնորդողն ասում է. «Չը կան գործողներ ժողովրդական մասսաների մէջ և դա մեր ժամանակակից ցաւերից մէկն է։ Ժողովրդական մասսայի համար հրահանգիչներ են հարկաւոր, կենդանի օրինակներ են հարկաւոր»։

Որտեղ է այդ «ամէն մի նոր գաղափարի ջերմ պաշտպան, չարին ու բարին գիտակից» դասակարգը. չէ որ ամեն տարի նրանցից հազարներով գիւղերն են վերադառնում. ինչ գործի են... ինչու չեն պատուաստում իրանց լոյսը գիւղական խաւար հասկացողութիւնների վրա։

Չը կայ այդ «նոր ձգտումներ» ունեցող դասակարգը, չեղածին չը պէտք է ողջունել, և տառապանվողների մէջ տրամադրութիւն առաջացնել «հողից կտրված» կոչվելու. իսկ եթէ նրանք զանազան դէպքերում ցոյց են տալիս իրանց իբրև հետևողներ նոր ձգտումների, այդ միայն ոչխարային հետևողականութիւն է, և երբէք գրաւական չէ գիտակցօրէն ձեռք բերած բարձր գաղափարների, թէ չէ՝ այդ արշինի տակ պարտկատանցի համշարիներն ու մի-մի բղէտներ կարող են դուրս գալ։

Մ. Տէր-Դանիէլեանց

Բուլախանի.

ՄԵՐ ՑԱՒԵՐԻՑ

«Մշակի» ընթերցողները երևի արդէն ծանօթ են Բաբանովի գործի հետ, որ այս օրերս Բագուի նահանգական դատարանում քննվում էր։

Ելենա Օվանեսովա անունով մի 18 տարեկան գեղեցիկ կին Ղարաբաղի գիւղերից գալիս է Բագու իր հիւանդոտ և հասակն առած ամուսնու հետ։ Նա շուտով ծանօթանում է Բագւում մի երիտասարդ հարուստ թուրքի հետ ու սկսում է նրա հետ կենակցել, և որպէս զի ազատվի ընդմիշտ իր ամուսնու ձեռքից, նրանք երկուսով խեղդամահ են անում նրան։

Կարդալով այն տողերը, մարդու մտքի մէջ ակամայ անցնում են զանազան պատկերներ, Ղարաբաղի նահապետական գիւղը և դառնատանական գահլիճը, Ելենան և նրա հիւանդ ամուսինը, մեղադրեալի նստարանը և նրա վրա նստած Ջիբրանլ, Սարգինադը և Ելենան։ Դուք կաշխատէք որանց մէջ մի կապ գտնել և պարզել ձեզ համար, թէ արդեօք ինչ կապ կայ այս բոլորի և Ելենայի մէջ. բայց ձեր աշխատանքը իզուր է։ Սակայն փաստը ձեր առաջն է, և բնութեան ծոցից խլված 18 տարեկան գեղեցկադէմ կինը, փոխանակ իր դալարշագարդ հայրենիքի ծոցը վերադառնալու, ուղևորվում է դէպի հիւսիսային սառնամանիքները, այնտեղ տաժանակիր աշխատանքների մէջ քաւելու իր մեղքերը, որոնց մէջ նա նոյնքան է մեղաւոր, որքան և նրա նահապետական հայրենիքը։

Ցաւն այն է, որ Ելենաները մէկը չեն, տասը չեն, նրանք վերջին ժամանակներս սունկի պէս աճում են և պիտի աճեն։ Գնացէք դուք Բագու և տեսէք. այդտեղ մի Ելենա ապրում է մի թուրքի հետ, որովհետև նա լաւ է վարձատրում նրան, այնտեղ մի ուրիշը ապրում է մի երկրորդի հետ, որովհետև իր ամուսինը հիւանդ է, մի երրորդին բռնութեամբ ամուսնացրել են, նա չէ սիրում իր ամուսնուն և նա ճարել է իրան համար մի ուրիշին, և այլն։

Բայց որպէս զի պատկերը աւելի պարզ լինի, դուք ձեր հայեացքը ուղղեցէք դէպի Ղարաբաղի գիւղերը. դուք այնտեղ կը տեսնէք մի շարք այրի կանանց, մի շարք բռնութեամբ ամուսնացրած կանանց և մի շարք կանանց, որոնց ամուսինները տարիներով Բագւում են մնում։ Միւս կողմից դուք կը տեսնէք գիւղական լօվելասների խմբեր, որոնք աշխատում են յարմար առիթից օգտվել և զանազան սիրային կապեր ստեղծել. նրանք ազատ ժամանակ, մրգերը գրպանները լցրած, սրա նրա դուռն են ընկնում և իրանց գործերը աջողեցնում. ահա այն միջավայրը, որտեղ արդէն գոյութիւն ունեն Ելենաներ և նրանց ստեղծողներ։ Բագուն այս դէպքում միմիայն նպաստաւոր վայր է հանդիսանում և ուրիշ ոչինչ։

Ճանապարհորդելով 2 տարի Ղարաբաղում և այցելելով 120-ից աւելի գիւղեր, մենք միշտ առիթ ենք ունեցել լսելու, թէ այս ինչ գիւղում այս ինչ կինը թունաւորել է իր ամուսնուն, իսկ ինքը այժմ Սիբիրումն է, այս ինչ կինը Շուշում պոռնկութեամբ է պարապում, կամ այս ինչ մարդը երկու կին է պահում և, վերջապէս, այս ինչ կինը գիւղում գաղտնի պոռնկանոց է պահում։

Մեր գիւղերում կան քիչ թէ շատ ինտելիգենտ ույժեր, որոնք պէտք է միանան և կազմեն այն զօրեղ լուսատու ջահը, որ պէտք է փարատէ այն խաւարը, որը տիրում է հայ գիւղի վրա. նրանք պէտք է ամեն կերպ կռուեն բռնի ամուսնութիւնների դէմ, նրանք չը պէտք է թոյլ տան հիւանդ երիտասարդներին ամուսնանալ։ Այդ միջոցով, եթէ ոչ բոլորովին, գոնէ մասամբ կարելի է մեղմացնել այդ չարիքը։

Յ. Կարա-Մուրզա

ՂՐԻՄԻ ԱՓԵՐԻՑ

(Թռուցիկ տպաւորութիւններ)

IV

Բաղչէսարայ... որչափ խորհրդաւոր և քաղցր է հնչում այս անունը ծերունի թաթարների բերանում, որոնք մի առանձին ինքնաբաւականութեամբ շփելով՝ անշուշտ կրօնական երդումներով թողած *) իրանց երկար մօրուսը, ոգևորութեամբ ու պարծանքով յիշատակում են իրանց սէրերով լի անցեալը...

Բաղչէսարայ—թաթարերէն նշանակում է «պարտէզների պալատ», որը՝ Հին Ղրիմից յետոյ՝ թերակղզու երկրորդ և վերջին մայրաքաղաքն է համարվում, որտեղ վերջապէս իրանց վախճանական և ուժասպառ հառաչանքները արձակեցին երկրի նախկին տիրապետող՝ քմահաճ ու արիւնարբու խաները...

Երբ 1787 թւականի մայիսին Կատարինէ II կայսրուհին իր շքախմբով այցելեց Բաղչէսարայը, պատուիրեց այդ քաղաքը թողնել իր արևելեան ճարտարապետութեան մէջ. Այժմ Բաղչէսարայը Ղրիմի ամբողջ թերակղզում միակ վայրն է, ուր մինչև հիմա էլ պահպանվել են տեղական ժողովրդի կուլտուրական բոլոր բնորոշ յատկութիւնները։ Բաղչէսարայը ձգված է քարքարոտ բարձրաւանդակների վրա. դէպի կայարան տանող փողոցի միջով անցնում է Ջիւրուք Սու կոչված պղտոր առուակը, անները ցածր են և, տեղական ճարտարապետութեան յատուկ՝ դէպի բակը շինած փոքրիկ լուսամուտներով, որոնք պէտք է անպայման վանդակապատ լինեն, այլապէս նոր նշանած թաթար գեղեցկուհիներին մեծ դիւրութեամբ կարող են տեսնել նրանց կրակոտ փեսաները... Այստեղ այնտեղ, բարձր քարափների ոլոր ու մոլոր խոռոչներում, ծիծեռնակների բների նման, ծեփված են թաթարական փոքրիկ խրճիթները. շատ սակաւ են եւրոպական շինութիւններ։ Քաղաքը ունի աւելի քան տասներկու հազար բնակիչներ, որոնց տասը հազարը զուտ թաթարներ են, իսկ մնացածները՝ հայեր, հրէաներ, ռուսներ և կարայիմներ։ Հայերը այստեղ ունեն մի եկեղեցի, սակայն քահանայ՝ ոչ։ Ուղղափառ մահմեդականների մզկիթների թիւը հասնում է 35-ի, ունեն երկու բարձրագոյն հոգևոր դպրոցներ—մէդրէսէներ, որոնցից մէկը կոչվում է Զինջիրլէ մէդրէսէ, իսկ միւսը՝ Օրթա մէդրէսէ։ Քաղաքում կան աւելի քան 190 աղբիւրներ և 16 կաշուի գործարաններ։

Բաղչէսարայի միակ զարդն է նրա հռչակաւոր Խան-սարայը—խաների ապարանքը և նրա միջի մնքան խորհրդաւոր «արցունքների շատրվանը»։ Ո՜վ գիտէ, ինչու և երբ է ստացել շատրվանը այդ տխուր անունը. պատմվում են զանազան լեգենդաներ, որոնց մէջ գործող հերոսների տիպերը անշուշտ ճոխացրել և հետաքրքիր են դարձրել վառ երևակայութիւն ունեցող թաթարուհիները։ Պատմում են, թէ այդ շատրվանը որպէս արձան է կանգնեցրել Կրիմ-Գիրէյ խանը իր հարեմում գեղեցիկ այն քրիստոնեայ գեղեցկուհու համար որին հարեմի կրակոտ թրքուհիներից մէկը, չար նախանձից դրդված, կէս գիշերային խաւարում խեղդամահ է անում։ Խստաբարոյ և դաժան Գիրէյը կատաղած հրամայում է սրի զոհ դարձնել թրքուհուն, իսկ գեղեցկուհու յիշատակին շինել է տալիս այդ շատրվանը, որից կաթիլներով թափվող ջուրը յիշեցնել է եղել նրա մարգարտեայ արցունքները...

Քանի՜ քանի անգամ այդ Խանսարայը ենթարկվել է տակնուվրայ աւերումների և որպէս յարձակումների, անեղ սրածութիւնների զոհ է դարձել նրա պարծանակութիւնը. և այդ բոլորը—շնորհիւ անհանգիստ, կռւարար խաների։ Թէպէտ այդ ապարանքը առկաւին պահպանում է տեղական ճարտարապետութեան մի քանի բնորոշ գծերը, սակայն նրա գլխից անցած արիւնոտ փոթորիկները այնքան են կոտրել, նսեմացրել նրա վեհ ներքին արտայայտութիւնը, որ այժմ շատ հեռու է իր նախկին փառքի մասին յիշեցնելուց։

Ապարանքը շրջապատված է բաւական բարձր և ամուր պարիսպով, ունի ընդարձակ այգի, որը տեղական ինտելիգենցիայի համար ծառայում է որպէս զբօսավայր։ Ապարանքում կան բազմաթիւ սենեակներ, որոնք բոլորն էլ զարդարված են արևելեան ճաշակով։ Ձեզ ցոյց են տալիս Կրիմ-Գիրէյի առանձնասենեակը, նրա հարուստ հարէմը, խորհրդարանը, մզկիթը և այլն և այլն. տեսնում էք նոյնպէս հարէմական առանձին պարտէզները, որոնք լցված են ծառազարդ բեսեդկաներով և շատրվաններով, որոնց թիւը հասնում է տասնեչորսի։

Ապարանքի դիմացը—մզկիթի մօտ գտնվում են խաների շիրիմները, որտեղ հանգչում են երկրի նախկին տէրերի ոսկորները. իւրաքանչիւր դամբարան ունի իր առանձին արձանագրութիւնը։ XVIII դարի արձանագրութիւններից երկուսը պատկանում են երկու խանուհիների շիրիմներին, որոնցից մէկի յիշատակագիրը մօտաւորապէս այս բովանդակութիւնն ունի. «սա այն գեղեցկուհու անարատ շիրիմն է, որի քնքոյշ հասակը ճակատագրի կամքով հաւասարվել է սև հողի հետ. աղօթեցէք Մէլեք Սուլթանուհու հոգու փրկութեան համար, 1144 թիւը մահմեդականների (1729)»։ Միւս արձանագրի վրա, որը կանգնեցրել է ինքը Կրիմ-Գիրէյ իր սիրելի կնոջ՝ Դէլարէյ թագուհու համար, փորագրված է հետևեալը. «Թող Ալլահի ողորմութիւնը լինի գեղեցկուհի Դէլարէյի վրա, 1178 (1764)»։ Սա Գիրէյի հարէմական կանանցից այն գեղեցիկ քրիստոնէուհի Դէլարէյն է, որին Միցկևիչ և Պուշկին բանաստեղծները Մարիա Պոլոցկայա անունն էին տալիս իրանց պօէմաներում։ Եւ սակաւին մնում է այն ջրասատ քարեայ աւազանը, որի մէջ, ըստ Պուշկինի պօէմայի, Գիրէյի հրամանով ջրասոյզ են արել Մարիային խեղդամահ անող նախանձոտ թրքուհուն։

Արդէն կէս օր է. մզկիթների բարձր մինարէթներում հնչում են ազան կանչող մոլլաների բարձրագոյն աղօթքները. ուղղահաւատները եռանդով կատարում են իրանց նամազը։ Մենք թողինք Խան-սարայը։

Յ. Գ. մոռացայ յիշել վերևում, որ Բաղչէսարայում հրատարակվում է թաթարերէն «Переводчикъ» թերթը, որի բովանդակութիւնը թերթի մի կէսում թարգմանվում է ռուսերէն լեզուով։

Չեմ կարող մի քանի խօսք չասել այս թերթի մասին։

«Թարգմանը», պէտք է ասած, որ ոչնչով չէ տարբերվում պօլսական այն թուրք օրգաններից, որոնք թիւրքահպատակ քրիստոնեաների դէմ լցված են ազգային մի առանձին ատելութեամբ։ Շատ անգամ սա հարազատ եղբայր է գտնում Սուվորինների օրգաններին, երբ մանաւանդ վերջիններս մահմեդականներին պաշտպանելով՝ սկսում են մէկ-մէկ կլանել միւս ազգութիւններին։ Թաթարական այդ թերթը, անկարող լինելով չը միանալ հասարակական կարծիքից առաջ եկած ուժեղ հոսանքին, վերջերս ինքն էլ է սկսել Դամոկլեան սուր իջեցնել սուլթանի գլխին, սակայն նրա համար միայն, որ խալամական այդ ցեցը մինչև այժմ չէ կարողանում իրագործել օսմանլիների աըրբաղան դէվիզը—թրքացնել իրանց հպատակ բոլոր քրիստոնեաներին... Կասկած չը կայ, որ այդպիսի բանդագուշանքներ միայն «Թարգմանի» նման պօլսական օրգանները կարող են ունենալ, որոնց քաղաքական յօդուածներից նոյն ծանր հոտն է գալիս, ինչ Բաղչէսարայի մի քանի գարշահոտ փողոցներից...

Յամենայն դէպս մի այլ անգամ մենք աւելի մանրամասն կը խօսենք այդ թերթի թէ ներքին և թէ արտաքին կողմերի մասին։

Սուրխաթեան

Եալտա

*) Թաթարները մօրուք թողնելուց առաջ մոլլայից օրհնութիւն են ստանում, որից յետոյ դեռ մի շարք աղօթքներ էլ են սավում, որպէս զի ուղղահաւատը կարողանայ իր մօրուքով երդվել։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասեան կառավարչապետի խորհրդի անդամ Միցկևիչ երեքշաբթի, սեպտեմբերի 30-ին, Թիֆլիսից ճանապարհ ընկաւ Պետերբուրգ՝ մասնակցելու այն մասնաժողովի նիստերին, որ կազմված է երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրութեան մէջ՝ Բագուի նաւթահանքերում յաճախակի պատահող հրդեհների դէմ միջոցներ ձեռք առնելու նպատակով։

—

Ինչպէս հաղորդում է «Уральская Жизнь» լրագիրը, սեպտեմբերի 17-ին, մօտ 5 ժամին առաւօտեան, այն արագընթաց գնացքը, որով Սիբիրիայից Պետերբուրգ էր վերադառնում ներքին գործերի մինիստր ֆօն-Պլէվէ, խորտակվեց 13 վերստ հեռու Չելեաբինսկից, Սամարա-Զլատօուստի երկաթուղային գծի վրա։ Շոգեմեքենան և առաջին երկու վագօնները, ռէլսերից իջնելով, խոր կերպով խրվեցին հողի մէջ. մնացած երկու վագօնները, որոնցից մէկի մէջ գտնվում էր մինիստրը, մնացին գծի վրա. մինիստր ֆօն-Պլէվէ, ինչպէս և նրան ուղեկցող շքախմբի անդամները մնացին անվնաս։ Գնացքի վրա ծառայողներից վնասվեց մի կոնդուկտոր։ Խորտակման պատճառը եղների մի նախիր էր, որ գտնվում էր գծի վրա։

—

Ֆինանսների մինիստրութեան կառավարիչը որոշել է միջնորդութիւն յարուցանել պետական խորհրդում՝ 300,000 ռուբլի ևս նշանակելու այն ծախսերի համար, որ Ռուսաստանը արել է Ս. Լուիի ցուցահանդէսին մասնակցելու համար։

—

«Кавказъ» լրագիրը հաղորդում է, որ սկսած առաջիկայ 1904 թւականից Պարսկաստանի Թաւրիզ և Ուրմիա քաղաքներում կը հիմնվեն ռուսական հեռագրական ծառայողների պաշտօններ։

—

Երգիչ Ֆիգներ ամեն մի նոր իր հանդէս գալով նոր ապացոյցներ է տալիս այն մեծ հմտութեան, որ նա ունի թէ երգելու և թէ խաղալու մէջ։ Ռաուլի դերում «Հուգէնոտներ» մէջ և Կանիօի դերում «Պայեացներ» մէջ նա ցոյց տուեց թէ որքան խոր ուսումնասիրել գիտէ նա տիպերը, որքան հմուտ կերպով նա միացնել գիտէ երգը խաղի և ձայնը արտայայտութեան հետ։ Ֆիգներ չէ կարող զարմացնել գոռ և զիլ ձայնով, բայց նա կը տայ գեղարուեստական մեծ զուարճութիւն, հանդէս բերելով մշակված ձայն, ճաշակով երգ, տեխնիքական կատարելութիւն, գեղեցիկ առոգանութիւն և մտածված ու արտայայտիչ խաղ։

—

Ռուս օֆիցէրների համար Պետերբուրգում գոյութիւն ունեցող՝ արևելեան լեզուների կուրսերը հանվում են տեղական դէպարտամենտի իրաւասութիւնից և ենթարկվում գլխաւոր շտաբի տեղական բաժանմունքի իշխանութեան։ Սրա հետ միասին կուրսերի ծրագիրը ընդլայնվում է և ուսման դասընթացքի վրա աւելացնվում է էլի մի տարի։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը առաջարկել է պետական խորհրդի քննութեան այդ մինիստրութեան նոր շտատների նախագիծը։ Այժմեան դէպարտամէնտը, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները, մտադրութիւն կայ վերածել երեք դէպարտամէնտների, որոնցից մէկում կենտրոնացած կը լինեն գիտնական հիմնարկութիւններին և դպրոցական հաստատութիւններին վերաբերեալ գործերը, միւսում՝ ընդհանուր գործերը և երրորդում արդիւնաբերական ուսումնարանի բաժանմունքը։ Ընդհանուր գործերի դէպարտամէնտին կից, որպէս նրա նոր

մասեր, կը հիմնին միճակագրական, բժշկական-սանիտարական և շինարարական բաժանմունքներ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

—

Հեռաւոր Արեւելք—ահա այն կէտը, որի վրա ներկայումս կենտրոնացած է ամբողջ քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը։ Ճիշդ է, մակեդոնական հարցը դեռ չէ վերացել ասպարէզից, դեռ հոսում է արիւնը և հնչում զէնքերի չայնը, բայց այդ ամենը աւելի քիչ նշանակութիւն ունի մեծ պետութիւնների համար, քան թէ Հեռաւոր Արեւելքի հետ կապված բարդ խնդիրները։ Պատճառը հասկանալի է. պետութիւնները հետաքրքրութիւն են ցոյց տալիս այնտեղ, որտեղ չահ ունեն, համարձակ քայլեր են անում այն դէպքում, երբ այդ չահերը զգալի չափով վտանգւում են։

Արեւելքը իր ընդարձակ վայրերով և անմշակ հարստութիւններով ներկայացնում է մի լայն ասպարէզ, որտեղ միմեանց հետ չփվում են մեծ պետութիւնների անտեսական չահերը։ Ահա հէնց այդ չփումն է, որ կարող է վերջ ի վերջոյ պատերազմի առիթ տալ։

Հզօր կապիտալիզմը օրէցօր աւելի ու աւելի խոր արմատներ է գցում աշխարհի բոլոր կողմերում, աւելի ու աւելի ուժեղացնում է սոցիալական չարիքը և զարկ տալիս գաղութագային անտագոնիզմին։ Տնտեսապէս առաջացած Եւրոպան և Ամերիկան արդէն զգում են սոցիալական մի ահեղ փոթորիկի նախանչանները և ամեն կերպ աշխատում գոյութիւն ունեցող կարգերը պահպանել և սոցիալական չարիքը գէթ մասամբ մեղմացնել։ Այդ նպատակին ծառայող միջոցներից մէկը պայքարող գաղութային քաղաքականութիւնն է, որով իւրաքանչիւր պետութիւն ձգտում է նորանոր վաճառանոցներ գրաւել իր արդիւնաբերած ապրանքները սպառելու և չահագործման նոր վայրեր գրաւելու համար։

Այդ տեսակէտից մի համեղ պատառ է ներկայացնում ամբողջ Արեւելքը՝ Թիւրքիայից, Պարսկաստանից սկսած մինչև Չինաստան։ Հէնց դա է պատճառը, որ պետութիւններից իւրաքանչիւրը աշխատում է իր կողմը քաշել այդ պատառը։ Եւ երբ մէկի կամ միւսի պահանջը ավելորդից մեծ չափեր է ընդունում, երբ մի որ և է պետութիւն զգալի առաւելութիւն ու աչքողութիւն է ձեռք բերում, միւսների կողմից իսկոյն սկսվում են արտաւնքն ու բողոքը։

Եւրոպական—չինական պատերազմից յետոյ Ռուսաստանը չափազանց մեծ ձգտում է ցոյց տալիս դէպի Հեռաւոր Արեւելք չարժվելու և Չինաստանում տնտեսական և քաղաքական գերակչռութիւն ձեռք բերելու համար։ Վերջին տարիներս Եւրոպան և Ամերիկան կանգնած չինական պատերի առաջ չարունակ պահանջում են.

—Բաց դը դռները, որ ներս տանենք մեր ապրանքները, որ չահագործենք ձը բնական հարստութիւնները։

Եւ Չինաստանը կամաց-կամաց զիջանում է այդ պահանջի առաջ։ Սակայն Ռուսաստանը ամենքից աւելի համառ է ցոյց տալիս այդ խնդրում։ Նա արդէն ամբողջապէս իր ազդեցութեանն է ենթարկել Մանջուրիան և դեռ նախապատրաստութիւններ է տեսնում ապագայ ձեռնարկութիւնների համար։

Պարզ է, որ այդպիսի իրողութիւնը դիմադրութիւն պէտք է առաջացնէր միւս պետութիւնների կողմից։ Եւ այդպիսի դիմադրութիւն ցոյց տուողն է ամենամօտիկ հարեւանը, ամենաչահագրգռված պետութիւնը՝ Ճապոնիան, իր հետ դաշնակից ունենալով Ամերիկային և Անգլիային։

Ճապոնիան, որ նոյն իսկ ամենազօրաւոր պետութիւնների հետ կարող է մրցել իր կուլտուրայով ու տնտեսական ուժով, այժմ կանգնած է Ռուսաստանի հանդէպ և խրոխտ կերպով պահանջում է, որ նա դադարեցնէ իր աշխարհակալական ձգտումները։ Ճապոնական նաւատորմը լողում է Կորէայի ափերին մօտիկ, ռուսական նաւերն էլ նոյնն են անում։ Եւրոպական Թերթերից մի քանիսը արդէն գուշակում են, որ վառօդի հոտ է փչում Հեռաւոր Արեւելքից, որ պատերազմի նշանն է ցոյց տալիս Ռուսաստանը և Ճապոնիան։ Թէև պաչտօնական մարմինները հերքում են այդպիսի սենսացիոն լուրերը, բայց այդ մի և նոյն ժամանակ երկու կողմերի ռազմական նախապատրաստութիւնները չարունակվում են։

Վերջին հեռագիրներից երեւում է, որ Ռուսաստանը տասնեակ հազարաւոր զօրք է կենտրոնացրել Պորտ-Արտուրի մօտերքը, իսկ Ճապոնիան էլ 24,000 զօրք է ափ իջեցրել Կորէայում։ Այդպիսով սև-սև ամպեր են կուտակվում Հեռաւոր Արեւելքում, որոնք կարող են պատերազմ առաջացնել կամ նորից չքանալ։ Ինչ էլ որ լինի, դրութիւնը հետաքրքրական է, ուստի մենք կաշխատենք պարբերաբար ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդել և համառօտակի պատկերացնել ռուս-ճապոնական յարաբերութիւնների ելեէջները։

ԻՆՉ Է ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅՈՒՄ

—

Բօլգար գիմնազիստների հրոսակախումբը—Արեւմ. աշխարհում—Մակեդոնիայում կատարված անցքերի պատմութիւնը ցնցող ազդեցութիւն է ունենում բօլգար ազգաբնակութեան վրա։ Նրա բոլոր խաւերից զինւորներ են գընում պատերազմի դաշտը ազատութեան համար կռիւ մղելու և Թշուառ մակեդոնացիներին օգնելու։ Եւ այդ երեւոյթը մի համաճարակ, մի ահեղ հոսանք է դարձել, որի առաջն առնել չեն կարող ոչ Եւրոպայի խրատները, ոչ Թիւրքիայի գազանութիւնները և ոչ էլ Բօլգարիայի խոչընդոտ ջանքերը։

Այդպէս է ժողովրդական չարժումը, այդքան ուժեղ է անհրաժեշտութիւն դարձած կեանքի պահանջը։ Եւ բօլգարական ընթացիկ իրականութիւնը ցոյց է տալիս, որ այդ չարժումը դադարելու չէ, մինչև որ մակեդոնական հարցը դրական լուծում առանայ, մինչև որ արիւնոտ ժողովուրդը ազատութեան գրկում չունչ քաշել կարողանայ։

Իբրև ապացոյց բաւական է յիշել այն փաստը, որ օրէցօր բազմանում են հրոսակախմբերը։ աւելանում է ազատութեան զինւորների Թիւը։ Նոյն իսկ մատաղ սերունդը հեռու չէ այդ հոսանքից։ Ահա չատերից մի օրինակ.

—Սօֆիա քաղաքում ապրում է մի այրի կին՝ Միչայլօվա ազգանունով։ Նա ունէր 2 որդի՝ Ռօման և Բօրիս—երկուսն էլ գիմնազիայի 7 րորդ դասարանի աչակերտներ։ Մի գեղեցիկ օր Ռօմանի մօտ գալիս է նրա մտերիմ ընկերը—Էչեվը և յայտնում, որ պատրաստվում է մի խումբ ընկերների հետ Մակեդոնիա անցնել և այնտեղ ազատութեան համար զոհվել։ Ցնցվում է Ռօմանը. նա էլ ուզում է միանալ այդ խմբին։ Նրա սրտում սկսվում է կռիւ. դէպի մայրն ու եղբայրը ունեցած սէրը մաքառում է ազատութեան գործին ծառայելու ձգտումին, բայց վերջինս տանում է յաղթանակը։ Ռօմանը որոչում է գնալ.

—Майка, дай мнѣ гологанъ—(«Մայրիկ տուր ինձ մի գօլօգան»։ Գօլօգանը դրամ է՝ մօտ 4 կոպ.), ասում է նա մօրը։

Միամիտ մայրը, կարծելով Թէ որդին դրօսանքի է գնում, կատարում է խնդիրը։ Ռօմանը հագնում է վերարկուն, վերցնում է աղքատ մօր տուած գօլօգանը, մնաս բարև է առում և դուրս գալիս։ Նա այլ ևս չէ վերադառնում։ Գաճանի գիմնազիստներից կազմված խումբը, Դէչեվի առաջնորդութեամբ, ճանապարհ է ընկնում դէպի արեան աչխարհը, Մակեդոնիա։ Այստեղ նա չուտով ընդհարում է ունենում Թիւրքերի հետ և մեծամեծ կորուստներ տալիս։ Ռօմանը և նրա ընկերը—Էչեվը մահացու վէրքեր են ստանում։ Րօպէն կրիտիկական է. խումբը չտապում է փախուստի դիմել. բայց վիրաւոր ընկերները խընդրում են սպանել իրանց, որպէս զի Թիւրքերի ձեռքը չընկնեն։ Ընկերների ձեռքը չէ բարձրանում մի այդպիսի գործի համար։ Նորից սկսվում է արագ հրացանաձգութիւն Թիւրքերի կողմից. վիրաւոր պատանիները օգտվում են այդ առիթից, լարում են վերջին այժերը, գետնից վեր բարձրանում, որպէս զի Թշնամու գնդակներով կտրեն իրանց կեանքի Թելը։ Եւ այդ րօպէին սկսվում է մի սրտաչարժ տեսարան. հերոս գիմնազիստները կիսակենդան չրթունքներով մրմնջացնում են բանաստեղծ Բօտևի խօսքերը.

«Тозъ, който падне въ бой за свобода,
Той не умира. него жалѣятъ
Земля и небо, звѣръ и природа,
И пѣвци пѣсни за него пѣятъ».

(Նա, ով զոհվում է ազատութեան կռւում, նա չէ մեռնում. նրան ցաւում են երկիրն ու երկինքը, գազանն ու բնութիւնը, և երգիչները երգեր են երգում նրա համար)։

Այդ երգի հնչիւնների հետ լսվում են Թիւրքական գնդակների չւոցը և պատկերն աւելի ցնցող դարձնում։ Ահա վերջապէս ընկնում են պատանիները, բայց той не умира»... Նրանց անունները անցնում են գիւղից գիւղ, քաղաքից-քաղաք և մի անգամ ես յիշեցնում, որ մահվան սարսափն էլ անկարող է խեղդել ազատութեան տենչը։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզաթ-Հէյդարի, սեպտեմբերի 18-ին

Սեպտեմբերի 12-ին, առաւօտեան ժամի 5 և 35 րոպէին սաստիկ երկրաշարժ եղաւ։ Տեղացիները խօսում էին, որ իրանց կեանքի մէջ այդպիսի սաստիկ երկրաշարժ չեն տեսել։

Ամսիս 14-ին ստուգ լուր եկաւ Թուրշիզից, որ մի և նոյն երկրաշարժը մի և նոյն ժամին մեծ վնասներ է տուել։ Այստեղից գնացին մի քանի հայ վաճառականներ և ռուս բժիշկը։ Երրորդ օրը հայ վաճառականները վերադարձան, իսկ ռուս բժիշկը մնաց Թուրշիզում, որ վնասվածներին օգնութիւն տայ։ Ամսիս 17-ին ստացանք հաստատ լուր, որ վնասվածների Թիւը հասել է 500 հոգու, իսկ հողի տակից դուրս են բերված մեռած 103 հոգի։ Մարդիկ ապրում են դրսում. տները, բաղերը, մզկիթները, մեչիտը քանդվել են. միայն $1/2$ վերստի վրա գտնվող Փէյիզաբադ անունով գիւղին վնաս չէ հասել. մի քանի հայեր գտնվում են Թուրշիզում, որոնք պարապում են վաճառականութեամբ. դրանք անվնաս են մնացել։

Գ. Գուրաչեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Անգլիական մամուլը, առանց ուղղութեան խտրութեան, մի առանձին յարգանքով չէ խօսում Բալֆուրի բարեփոխված մինիստրութեան մասին։ «Այժմ Բալֆուր,—ասում է ազատամիտ «Daily News» լրագիրը, ամբողջովին ծախեց իրան Չեմբէրլէնին։ Եթէ ոչ՝ ինչու մինիստրութեան մէջ մնաց Աւստին Չեմբէրլէն, որը ամեն բանում միչտ համախոհ է եղել իր հօր հետ։ Ինչու մինիստրութեան մէջ մացրած են երկու ազատամիտ—ունիօնիստներ, Արնօլդ, Ֆօրստէր և Լիտլտօն, որոնք ոչ մի բանով յայտնի չեն դարձրել իրանց, բացի Չեմբէրլէնի հետ համամիտ լինելուց։ Նոր մինիստրութիւնը նման է մի նաւի, որ պատկանում է Չեմբէրլէնին և որի նաւաստիները մինիստրներն են։ Բալֆուրը կը մնայ նաւի ղեկի մօտ այնքան ժամանակ, մինչև որ Չեմբէրլէնը ցանկութիւն յայտնէ իր ձեռքն առնելու այդ ղեկը։ Աւելի նպաստաւոր չէ մինիստրութեան մասին «Standard» կառավարչական լրագրի կարծիքը։ «Դէվօնչիրեան դքսի հրաժարականը,—ասում է լրագիրը,—ծանր հարուած հասցրեց մինիստրութեան, որի գիրքը առանց այդ էլ հիմնովին խախտված էր Չեմբէրլէնի, Րիտչիի և միւսների հրաժարականով։ Ունիօնիստների կուսակցութիւնը նորից ընկաւ անյայտութեան մէջ։ Նոր մինիստրների ցանկը չէ կարող ոչ մի ոգևորութիւն առաջ բերել։

—«С. П. Вѣд.» լրագրի Թղթակիցը հաղորդում է Հաագայից, որ միջազգային միջնորդ դատարանի քննութեան ժամանակ, որի նիւթը կազմում է Վէնէցուէլայի վէճը Գերմանիայի և Անգլիայի հետ, գերմանական ներկայացուցիչ Բիւսց այնպիսի վիրաւորական խօսքեր է արտասանել Ռուսաստանի հասցէին, որ Թըղթակիցը հրաժարվում է կրկնել նրանց։ Հարցը, որի առիթով արտասանվել են այդ վիրաւորական խօսքերը, վերաբերվում էր նրան, Թէ ինչ լեզուով պէտք է տեղի ունենայ դատավարութիւնը միջնորդ ատեանում, ֆրանսերէն Թէ անգլիերէն։ Գերմանիայի ներկայացուցիչ Բիւսց պաչտպանում էր այն միտքը, որ դատավարութիւնը պէտք է տեղի ունենայ անգլիերէն լեզուով՝ համաձայն այն պայմանագրի 4-րորդ յօդուածի, որ կապել են Վաշինգտոնում չահագրգռված կողմերը, իսկ Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի և Բելգիայի ներկայացուցիչները պաչտպանել են այն միտքը, Թէ անգլիերէնի հետ միասին կարելի է գործ ածել և ֆրանսիական լեզուն։ «С. П. Вѣд.» լրագրի ասելով, Բիւսցի խօսքերը կարող են դառնալ պատերազմի առիթ Ռուսաստանի և Գերմանիայի մէջ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

30 սեպտեմբերի

ԱՍԽԱԲԱԴ։ Մարդատար գնացքների երթեւեկութիւնը Տաչկէնտից մինչև Թուրքեստան կը բացվի հոկտեմբերի 15-ին։

ԼՈՆԴՕՆ։ Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը հաստատող տեղեկութիւն չունի, որ ճապօնացիները գրաւել են Մազամպօ և որ ապառնում է պատերազմի յայտարարումը Ճապօնիայի և Ռուսաստանի միջև։

ՍԻՆԳԱՊՈՒՐ։ Հաւաքվեցին Անգլիայի չինական, աւստրալիական և օստ-ինդեան նաւատորմերի ծովակալները խորհրդակցութեան, որը պատահան են համարում ռուսական զինւորական և ծովային իչխանութիւնների խորհրդակցութեան Պօրտ-Արտուրում։

ԼՕՆԴՕՆ։ Չինաստանի հետ դաշնագիրներ ունեցող զանազան պետութիւնները իրաւունք ունեն պահանջելու, որպէս զի Ռուսաստանի համաձայնութիւնների ժամանակ չինական կառավարութեան հետ նրանց իրաւունքները միան առանց փոփոխութիւնների։ Եթէ այդ պահպանվի, այն ժամանակ հաւանական է, որ ոչ Ճապօնիան, ոչ էլ ուրիչ պետութիւնները չեն ձգտի խոչնդոտներ յարուցանելու Ռուսաստանի ցանկութեան առաջ նրա առանձին չահերը պաշտպանելու վերաբերմամբ Մանջուրիայում, ոչ էլ կը խախտեն խաղաղութիւնը Հեռու Արեւելքում։

1 հոկտեմբերի

ԶՎԷՆԻԳՕՐՕԴ։ Զէմսավօի ժողովը վճռեց ընդունել ընտրողական ցէնզի նօրման հարիւր դեսեատին և Թոյլ տալ կանանց ընտրողական ժողովում։

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ։ Այրվեց քաղաքի հանդէպ կանգնած «Ստեֆան» նաւը։

ԼՕՆԴՕՆ։ Ճապօնական դեսպան Գայաշի հաղորդեց մամուլի ներկայացուցչին, որ Ճապօնիայից հանգստացնող տեղեկութիւններ են ստացված և երկիւղի հիմքերը չը կան և որ առաջին տեղեկութիւնը, որ ստացել է ինքն ճապօնական արտաքին գործերի մինիստրութիւնից վերջին երեք չաբաթվայ ընթացքում, ուղարկված է երեկ միայն այն պատճառով, որ ներկայումս տարածված անհանգստացնող լուրերը պտտվում էին նոյնպէս և Ճապօնիայում։ Գայաչի յայտնեց «Daily Telegraph» լրագրի ներկայացուցչի հետ խօսակցելու ժամանակ, որ նա ներկայումս Թշնամական գործողութիւնների երկիւղ չէ կրում։

ՍՕՖԻԱ։ Իչխանը հեռագրով բազմաԹիւ գանգատներ է ստանում Տիրնօվօի և ուրիչ քաղաքների բնակիչներից, որոնք բողոքում են ոստիկանութեան և ստամբուլօվեան պալօչնիկների կամայականութեան դէմ, որոնք սարսափ են տարածում ազգաբնակութեան վրա ձայների մեծամասնութիւն ստանալու համար ընտրութիւնների ժամանակ։—Թիւրքաց իչխանութիւնները արգելեցին Ադրիանոպօլի սանջակի բօլգարական ազգաբնակութեան ստորագրել ուղերձներ Բարձրաչքոյն Դրան անունով, որոնց մէջ հերքվում են հրատարակված տեղեկութիւնները Թիւրքական գազանութիւնների մասին։

ՇԱՆԳՀԱՅ։ Չէ հաստատվում այն տեղեկութիւնը, Թէ Մազամպօն գրաւել են ճապօնացիները։ Մանջուրիան մաքրելու վերաբերութեամբ Տօկիօում եղած բանակցութիւնները Ռուսաստանի հետ Թոյլ են տալիս հանգիստ համարել Ճապօնիայի քաղաքական դրութիւնը։

ԿԷՕԼՆ։ «Kölnische Volkszeitung» հաղորդում է, որ պապը պետական քարտուղար նըչանակեց Մէրրի-դէլ-Վալին։

ՊԱՐԻԶ։ Բէլգիական Թագաւորն այցելեց այսօր Լուբէին, որը փոխ-այցելութիւն տուեց։

ՍՕՖԻԱ։ Լուրեր են պտտում, որ Բօլգարիան բաւարարութիւն է պահանջում Թիւրքաց զօրքերի կատարած յարձակման համար բօլգարական սահմանագծային Կարամանիցա պահակի վրա, և յայտնեց, որ նախ քան բաւարարութիւն ստանալը հրաժարվում է բանակցութիւնների մէջ մտնել զօրքերն արձակելու մասին։

ԲԱԳՈՒ։ Մէչէդից «Закаспійское Обозрѣніе» լրագրին հեռագրում են, որ Կաբուլում և Կանդահարում կոտորածներ անող խոլէրան, որին զոհ գնացին չատ ազդեցիկ աֆղանցիներ, ներկայումս այնքան Թուլացել է, որ աֆղանական էմիր Խաբիբուլան իր ամառային րէզիդէնցիայից վերադարձաւ Կաբուլ։ Հնդկական կառավարութիւնը առաջարկեց էմիրին քաղաքի դէզինֆէկցիան անգլիական բժիշկների օգնութեամբ։—Թուրչիզ քաղաքում, սեպտեմբերի 14-ին եղած երկրաշարժից աւերված են 800 տներ և վնասված են 400։ Սպանվածներ առայժմ ցուցակագրված են 99. հողի առատանումը չարունակվում էր մինչև հետևեալ օրվայ առաւօտը։ Թուրչիզի չրջականներում աւերված են 8 գիւղեր։

ՊՕՐՏ-ԱՐՏՈՒՐ։ «Новый Край» լրագրի առաջնորդող յօդուածը սեպտեմբերի 29-ից խորը ապաւորութիւն գործեց Ճապօնիայում, մամուլի ճապոնական լեզուն լռեց և փոխվեց խաղաղասէր լեզուով։ «Новый Край», հակառակ մայրաքաղաքի և գաւառական մամուլի զանազան լուրերին, բացատրում է, որ փոխարքան Պօրտ-Արտուրն է ընտրել իր րէզիդէնցիան։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր՝ բացի կիրակի օրերից։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) և միզառեա. հիւանդ.

ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մորթու, վեներական և վիրաբուժութիւն։

Զ. Ի. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆՑ—11—12 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.

Կ. Ի. ԳԱԵԼԻՆԿ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.

Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ. երկուշ. չորեք. ուրբաթ։

Ա. Գ. ՆԱՐԻՄԱՆԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ. երեքշ. հինգշ. շաբաթ։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. ՌԱՏՅՈՒՍԻՆՍԿԻ—5—6 ժ. վիրաբուժ. մորթու և վեներական հ.

Գ. Ս. ԼԻՎԻ—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբուժութիւն), ներքին և վեներական հ.

ԽՕՆ-ԻՕՍԵՆ ԵՆՐԻԽՍԵՆ—7—$7^1/_2$ ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

Կ. Ա. ԴԻՐԻԽԱՆԵԱՆՑ—$7^1/_2$—8 ժ.

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—$7^1/_2$—8 ժ.

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Հիւանդանոցի (Լեչեբնիցայի) և ռենտգենեան համար առանձին։

Ց. Ց. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ—ատամ. ծակոտում և բժշկական մաքրութեան, ամեն օր 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՅՈՎՀ. ԱՐԱԲԱՋԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

Առաջին տարի . . 25 կ.

Երկրորդ տարի . . 30 կ.

Երրորդ տարի . . 40 կ.

Դիմել՝ Александрополь. Учителю Ованнесу Арабаджіанцъ. 5—5

ՓԱՅՏԻ ՊԱՀԵՍՏ (Սկլադ)

Զ. Դ. ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

Ծախվում է ամեն տեսակ ՎԱՌԵԼԱՓԱՅՏ։

Գները որոշած ու վերջնական են։

Միքայէլեան փողոց, № 68։ Շիմանօվսկու գեղատան կողքին։ Տելեֆօն № 874։

(սեպտ. 28, հոկ. 2 և 5) 2—3

ՄԻ ԿՐԹՎԱԾ ԵՒ ՓՈՐՁՎԱԾ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

Կանտօրշչիկի կամ գանձապահի պաշտօն է որոնում։ Հարցնել Ս. Սարգիս եկեղեցու գաւթում։ 2—3

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ ԱՒԱՐՏԱԾ

ՄԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴ

ցանկանում է դասեր ունենալ գերմաներէն և ֆրանսերէն լեզուներից։ Հասցէն՝ Սուգերնայա փողոց, տուն Զալիգձէի, № 15, բնակարան տ. Սերաֆոյչի։ 2—3

ՕԼԵՕԳՐԱՖ ՊԱՏԿԵՐ

ՄԱՍԻՍԻ ԵՒ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԱՅ ՎԱՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍԱՐԱՆԸ

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ 1600 ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Ամեն մի ճշմարիտ հայու արար մօտիկ նուիրական ս. տեղւոյ այս գեղեցիկ մեծադիր նկարը՝ 75 սանթմ. մեծութեամբ, և 12 գոյնով խնամօք պատրաստած է, և վաճառվում է հատը 2 ր. ծանրապահոցախառով 2 ր. 18 կ.։

Ցանկացողները կը դիմեն Армавиръ (Куб. Обл.) լուսանկար Մ. Փափազեանին։ Իսկ Ростовъ На-Дону, Владикавказъ и Армавиръ Бр. Гурджіева. 2—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Պատկերազարդ Դասագիրք

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ա. տարի

Հ. Ցովհաննիսեանի

Դիմել՝ Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառանոցներին։ 3—3

Վերաբացվում նոր բացված

Ս. Ց. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՆ

ընդունում և վաճառում է ամեն տեսակ հայերէն գրքեր և հրատարակութիւններ։ Հասցէն՝ Владикавказъ. Книжный магазинъ С. I. Казарова. 6—10

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ունեցողներին

Ընդունում է 9—11 ժ. առաւօտը և 5— 7 ժ. երեկոյեան։

Վելեամինօվսկայա փողոց, տ. Սաֆարովի, № 18. 3—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ՌՈՒՍԱՑ ՕՊԵՐԱ

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 2-ին

Կը ներկայացվի

ԵՒԳԵՆԻՑ ՕՆԵԳԻՆ

Օպերա 3 գործ. 7 պատկ. Երաժշտ. Չայկօվսկու. Մասնակցում են.—Տ-ա. Բենէ-Բազինա, Կալինինա, Բօզնեօվա, Լելինա։ Պ. պ. Փիգներ, Սելեավին, Եվլախօվ, Ցեօդօրօվ, Գավրիլօվ։

Սկիզբը երեկոյեան 8 ժամին։

Աջգ. Վաղը, հոկտեմբերի 3-ին, կը ներկայացվի «Կարմէն»։ Շաբաթ, հոկտեմբերի 4-ին, կը ներկայացվի «Ֆաուստ» Վալպուրգեան գիշերով։ Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 6-ին, ներկայացում հանրամատչելի գներով. կը ներկայացվի «Ռուսալկա»։ 1—1

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Հոկտեմբերի 5-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամը 12-ին, Թիֆլիսի Բէթղեհէմի ս. Աստուածածին եկեղեցում ժողով է լինելու, նոր երեցփոխ ընտրելու համար, ուստի արանով մեծապատիւ պ.պ. ծխականները առաջին անգամ հրաւիրվում են ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցում ընտրութեան մասնակցելու համար։

Գործակալ բ. մասին Թիֆլիսի՝

Գրիգոր աւ. քահ. Մանդակունի 1—2

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՄՐՐԿԻ ՍՈՒՐԲԸ

Գինն է 1 ռուբլի

Դիմել հեղինակին՝ Тифлисъ, Редакція „Мурчъ“ և «Գուտտենբերգ» ու «Կենտրոնական» գրավաճառանոցներին։ 1—10

Լոյս տեսաւ

ԻՎԱՆ ՎԱԶՕՎԻ

Լ Ծ Ի Տ Ա Կ

վէպ, նկարագրող միջակայն գրուածքը բուլղարական կեանքից, Թարգմ. Ց. Արշարջեանի

Գինն է 80 կ.

Դիմել՝ հայ գրավաճառներին և հետեւեալ հասցէով՝ Петербургъ, Институтъ Гражданскихъ Инженеровъ, Мкртичу Гондагсазяну. 1—3

ԱՐՏԻՍՏԻՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 2-ից

Հայոց դրամատիքական ընկերութեան խումբը մասնակցութեամբ տ. ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ

Սեզօնի բացման առիթով կը ներկայացնէ

Դ Ա Ր Բ Ն Ա Պ Ե Տ

Կօմեդիա 4 արար. և պատկ. հեղ. Ժորժ Օնէի, Թարգմ. Ս. Արծրունու.

Սկիզբը ժամը ճիշդ 8-ին

Տեղերի գները պակասեցրած են

3—3 Ռէժիսոր Գէորգեան

ԺԸՆԵՎՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԻԶՈՒՄ ուսած մի երիտասարդ պատրաստ է վերցնելու

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ և ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

Ցանձն է առնում նոյնպէս բարձրագոյն կրթութեան համար պատրաստման մեկնող երիտասարդներին քիչ ժամանակվայ ընթացքում ֆրանսերէնի հետ ծանօթացնել այնքան, որ նրանք կարող լինեն առանց դժուարութեան հետեւելու դասընթացքներին։

Դիմել՝ Բէբուտօվսկայա փողոց, № 4, Բիչմինեանի տունը։ 8—10

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Վերադարձել է հանքային ջրերից և վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։ Գանովսկայա փող, № 20, տ. Թամամշեվի (Гановск. ул., д. Тамамшева, № 26).

Առաւօտեան 9—$10^1/_2$ ժամը

Երեկոյեան 5— 7 ժ.

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ.

ԱՋՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ամեն օր.

Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12

Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7

Վելեամինօվսկայա փ. № 16, տուն Եղիազարեանի։ 18—100

Լոյս տեսաւ և վաճառվում են

Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

յետագայ գրքերը՝

Ա կ ա դ ե մ ի կ Ի. Ր. Թ ա ր խ ա ն օ վ, Տնային բժշկարան, պրակ ա. Անդամազննութիւն և բնախօսութիւն, 104 պատկերով, հրատ. բժ. Գ. Բաբեանի, Թիֆլ. 1903 թ. գ. 1 ր.

Գ ա լ ս տ ա ն ե ա ն Ս տ., Պատմութիւն Հայոց—սկզբից մինչև մեր օրերը, գ. տիպ, Թիֆլ. 1903 թ., գ. 1 ր. 50 կ.

Ա դ ա ն ե ա ն Գ. ա.-ք ա հ., Աղօթատետր հայոց եկեղեցական և արքունի ուսումնարանների համար, գ. լրացրած տիպ, Տփխիս, 1903 թ. գ. 10 կ.

Նոյն տեղը վաճառվում են ամեն տեսակ ուսումնարանների համար բոլոր ԴԱՍԱԳՐԵՐԸ։

Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (Կ.) 6—10

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ!!!

Վ. ԵՒ Ա. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆՆԵՐԻ

ՀԱՆԴԵՐՋՆԵՐԻ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ

որ գտնվում է Գօլօվինսկիյ Պրօսպէկտի վրա I գիմնազիայի հանդէպ

Ստացված է ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ներկայ և եկող սեզօնների համար կանանց, տղամարդկանց և երեխայոց պատրաստի հագուստներ, կարված պարիզեան և բերլինեան ամենավերջին տարազով։

Ունենք նաև քաղաքացիական բոլոր հաստատութիւնների և միջնակարգ դպրոցների հագուստներ։

Ընդունում ենք մեր սեպհական կտորներից—տղամարդկանց հագուստների ամենայն տեսակ պատուէրներ—որոնք ստացված են ռուսական և արտասահմանեան ամենայայտնի գործարաններից։ Արժանութեան կողմից՝ չունի ոչ մի մրցող։ 5—10

Մանկական պարտէզ, ուսումնարան եւ պանսիօն

Ս. Պ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Բ ա ց ո ւ

Օգոստոսի 15-ից տեղափոխվեց նոր բնակարան—Губернская ул. д. Бр. Красильниковыхъ, հայոց եկեղեցու մօտ։

Ը ն դ ո ւ ն ե լ ո ւ թ ի ւ ն ը ս կ ս վ ա ծ է։ 3—8

ՊՈՒՇԿԻՆԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ

ԼԵՇՏՈՒԿՕՎ ՓՈՂՈՑ, 4.

Ընդունում է մատչելի գնով ամեն տեսակ տպագրական, վիմագրական, կազմարարական և գծագրական գործեր։ 5—10

ՆԵՐԱՐԿՈՒՄՆ ՄԱՏԻԿՈՒ

(INJECTION AU MATICO)

Գրիպս և բնկ դեղագործների թոյլ է տրված Ռուսաստանում։ Այս հեղուկի մէջ չահագործված են պերուանեան Մատիկօ բոյսի յատկութիւնները, մի բոյս, որ զարմանալի կերպով բժշկում է հոնորեյը (սերմնաթափութիւն) և մի քանի տարվայ ընթացքում համաշխարհային հռչակ է ստացել։ Կարճ ժամանակում բուժում է ամենազօրեղ սերմնաթափութիւնները։

Պարիզ, 8 Rue Vivienne և գլխաւոր դեղատներում։

(2, 17) 20—24

S E L I A N H O W A R D Co.

№ 5, bhatham Row. Boston Mass. U. S. A.

Պատիւ ունինք ծանուցանել ռուսահայ հասարակութեան և այլոց, թէ տարիներէ ի վեր Աւետիս Գ. Սէլեան և ընկ. անուամբ շարունակված վաճառականական և յանձնարարական տունն՝ Բօստոնի պատուաւոր ընտանիքի մը անդամներէն փորձառու և բարձր նկարագրի տէր Ար. Ջորջ Հ. Հավրդի ընկերակցութեամբ վերակազմված է և գիտի շարունակվի ներկայ անունով։ Ընկերութիւնս որոշած լինելով իր վաճառականական յարաբերութիւնները ընդարձակել ի Ռուսաստան ևս, հարկ համարած է այս յայտարարութիւնը դնել «Մշակում», որոնք որ մշակել կուզեն գործի յարաբերութիւն Ամերիկայի հետ՝ կրնան դիմել մեզ, պատրաստ ենք մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդել ոև է դաշանջված ապրանքի վրա և հաղորդել մեր պայմանները։ Տեղի հեռաւորութիւնը ի նկատի ունենալով՝ հաստատած ենք դրամատնական յարաբերութիւններ և գիւրութիւններ։ Աւելորդ չի լինի յիշել, թէ հետեւեալ ապրանքները և շատ մը այլք կրնան շահաւոր կերպով արտածվել հոս. բ ո ւ ր դ, մ ո ր թ ե ք, մ ո ւ շ տ ա կ ք, ո չ խ ա ր ի ա ղ ի ք, ը ն կ ո ւ զ ե ղ է ն ք, ա ր ե ւ ե լ ե ա ն գ ո ր գ ե ր և այլն և այլն. ներածվին՝ կ ա ւ ու ք, ո ս կ ր ճ, ե ր կ ր ա գ ո ր ծ ա կ ա ն և այլ մ ե ք ե ն ա յ ք, ե ր կ ա թ ե ղ է ն ի ր ե ր և այլն և այլն։

ԲՕՍՏՕՆ ԱՄԵՐԻԿԱ. ՍԷԼԵԱՆ—ՀԱՎՐՏ ԸՆԿ.

5—10

„Տ Ք Ե Ղ“

Նորին Կայսերական Մեծութեան Թագաժառանգի հովանաւորութեան տակ բացված Պետերբուրգի միջազգային գեղարուեստական ցուցահանդէսում մեր արհեստանոցը արժանացաւ ԲՐՕՆՁԵԱՅ մեդալի։

„Շ Ք Ե Ղ“

Գեղանկար շրջանակներով լոյս տեսաւ մեր Բ. Ալբօմը, այս անգամ հետեւեալ տաղ. նըկարներով. Աբովեան, Նալբանդեան, Նալբանդեան, Արծրունի, Րաֆֆի, Գամառ-Քաթիպա, Շիրվանզադէ, Պռօշեան, Լէօ և Ահարոնեան։

Ալբօմը արժէ 1 ր. 50 կ, առանով գնողներին 20% զեղչ։ Վաճառվում են նոյնպէս բաց նամակներ հայ գործիչների նկարներով՝ 100-ը 3 րուբլի և հետեւեալ 30×40 մեծադիր նկարները։

Le Premier pas.	1 հատը	1 ր. 25 կ.
Le Printemps	»	1 ր. 25 կ.
Աղաւնեան (քաղաքացիական շորերով)	»	— — 30 կ.
» (Պարիզու աղքատներում)	»	— — 30 կ.
Խրիմեան Հայրիկ.	»	— — 30 կ.

Դիմել՝ Թիֆլիս Ֆօտօտիպիա Գնունի-Մարիմ, Պուշկինեան պասաժ։ Тифлисъ Фототипія Гнуни-Маримъ. 5—6

Дозволено Цензурою. Тифлисъ 1 Октября 1903 г.

Электропечатня Груз. Изд. Т—ва, Б. Ванкская ул.